

Viimeisten vatjalaisten kieltä ja kansanperinnettä

Woten erzählen. Wotische Sprachproben gesammelt und herausgegeben von JULIUS MÄGISTE. Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia 118. Helsinki 1959. 225 sivua.

Toisen maailmansodan aikana pääsi kaksi virolaista tiedemiesretkikuntaa Länsi-Inkeriin. Kumpaankin kuului myös kielen tutkija: kesällä 1942 Paul Ariste ja seuraavan vuoden elokuussa Julius Mägiste. Mägiste oleskeli tällöin nelisen viikkoa länsivatjalaisissa kylissä ja keräsi kielen näytteitä sekä sanastoa. Sanastoa kertyi — etupäässä Kattilan kylästä — yhteensä 2.300 sanalippua; niiden kohtalo on tuntematon. Kielen näytteet Mägisten onnistui kuitenkin kuljettaa mukanaan nykyiseen asuinpaikkaansa Lundiin, jossa hän sitten on valmistanut tekstit painokuntoon ja kääntänyt ne mahdollisimman tarkasti saksaksi.

Mägisten kielen näytekokoelmassa ovat edusteilla seuraavat vatjalaiskylät: Korvettula, Matinkylä, Villikkala, Iltuve, Pieni-Rutja, Suuri-Rutja, Lempola, Pummala, Kattila, Joenperä, Liivkylä ja Luuzitsa sekä kovin suomalaistunut Kukko. Loppuun on vielä liitetty muutamia etupäässä vatjalaisilta merkittyjä Inkerin suomalaisilta opittuja kansanlauluja. Kertojien lukumäärä on peräti 52, mutta eräiltä on mukana vain hyvin lyhyitä näytteitä.

Tekstien aihealat ovat vaihtelevia. Joukossa on kuvauksia maanviljelystöstä, juhlapäivien vietosta, juttuja merkkihenkilöistä ja huomatuista tapauksista, muistoja Ruotsin-ajasta, käsityksiä äidinkielestä ja sen tulevaisuudesta, muutamia satuja, lauluja (joista pisin on 72-säkeinen kevätlaulu) ja loruja, 40 arvoitusta ja kymmenen itkuvirttä.

Käyttämässään tarkassa foneettisessa merkinnässä Mägiste on ottanut huomioon myös ne horjuvuudet, joita hän

on huomannut samankin henkilön puheessa. Kaikenlaiset säännöttömyydet rehottavat runsaina juuri tällaisessa unohtuvassa kielessä, jonka puhujista useimmat osaavat jo paremmin toista kieltä, nim. venäjää tai Inkerin suomea. Teoksen alkusanoissa Mägiste luettelee joukon nykyvatjan huomattavimpia horjuvuuksia: jälkitavujen pitkät vokaalit ovat — varsinkin nuoremmilla — jonkin verran lyhentyneet ($\bar{a} \sim \grave{a}$, $\bar{u} \sim \grave{u}$ jne.); alkuperäiset *a*, *ä*-vokaalit ovat, etenkin sananloppuisina, voineet lyhentyä, mihin muutokseen usein on liittynyt myös kvaliteetin redukoituminen ($a \sim \check{a} \sim v \sim \bar{v} \sim \bar{e} \sim A$; $\grave{a} \sim \check{\check{a}} \sim v \sim \bar{v} \sim \bar{A}$) — molemmat edellä mainitut ilmiöt tunnetaan myös koillisvirosta ja Länsi-Inkerin murteista (ks. Vir. 1955 s. 41—52) —; jälkitavujen diftongien alkukomponentti on toisinaan lyhentynyt ($ua \sim \check{u}a$ jne.); palatalisaatio on useimmiten heikkoa, toisinaan tuskin havaittavaa; *h* on vokaalien välissäkin milloin soinniton, milloin soinnittu, mutta sanan alussa aina soinniton; diftongien kvaliteetti häilyy ($\bar{o} \sim uo$ jne. ensi tavussa, $\bar{e} \sim \check{e}e$ ja $\bar{e} \sim \check{e}e$ sekä ensi tavussa että kauempana sanassa); sananloppuinen *s* on toisinaan merkitty leeniksellä (*z*), mutta usein tavallisella »terävällä» *s*:llä; joidenkin henkilöiden puheessa ensi tavun lyhyt vokaali kuului toisinaan puolipitkänä, näin etenkin affektisessa puheessa ja voimakkaasti venäläistyneillä kielenoppailla (samantapaista pidentymistä on merkitty myös Tverin ja Novgorodin karjalaisten kielestä, ks. Vir. 1958 s. 300—).

Historiaan siirtävästä vatjan kielestä on tätä ennen julkaistu kuutisen tekstikokoelmaa: August Ahlqvistin Votisk grammatik jemte språkprof och ord-

förteckning (1856), O. A. F. Mustosen (Lönnbohmin) Muistoonpanoja Vatjan kielestä (1883), Vihtori Alavan Vatjalaisia häätäpoja, häälauluja ja -itkuja (1908), Lauri Kettusen ja Lauri Postin yhteinen Näytteitä vatjan kielestä (1932) sekä Paul Aristen Wotische Sprachproben (1935) ja Vadja keelenäiteid (1941). Tähän itämerensuomalaiselle kielentutkimukselle tuiki tärkeään sar-

jaan liittyy nyt arvokkaana täydennyksenä Julius Mägisten Woten erzählen. Tieteenalamme on professori Mägistelle velkaa kiitoksen viimeisellä hetkellä tahtuneesta aineksen pelastustyöstä ja tallennetun aineiston huolellisesta julkaisemisesta. Sallittaneen samalla esittää se toivomus, että tällä vireällä tutkijalla olisi mahdollisuus pian saattaa painokuntoon myös keräämänsä liivin tekstit.

PERTTI VIRTARANTA